

Міністерства з питань житлово-комунального господарства України. – Режим доступу : www.minjkg.gov.ua.

12. Про внесення змін та доповнень до рішення 11 сесії Харківської міської ради 5 скликання від 21.02.2007 р. № 32/07 «Про закріплення комунальних унітарних підприємств» / Рішення 14 сесії Харківської міської ради 5 скликання від 04.07.2007 р. № 149/07.

13. Кузьменко В.В. Проблемы и перспективы развития конкуренции в сфере обслуживания жилищного фонда / В.В. Кузьменко, С.А. Таран // Материалы XXXIII научно-технической конференции по результатам работы профессорско-преподавательского состава, аспирантов и студентов СевКавГТУ за 2003 год. – Ставрополь : СевКавГТУ, 2004. – С. 103-104.

УДК 330.34

Сергієнко О.М.
*кандидат економічних наук,
доцент, старший науковий співробітник,
завідувач сектором
Науково-дослідного економічного інституту
Міністерства економічного розвитку і торгівлі України*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу сучасних тенденцій макроекономічних процесів в Україні. Визначено, що динаміка основних макроекономічних показників характеризується низхідними трендами, що в умовах військового конфлікту є загрозовим для безпеки країни й потребує нагальної заміни існуючої моделі економічного розвитку.

Ключові слова: національна економіка, ВВП, низхідний тренд, економічна криза, споживчий попит, військовий конфлікт.

Сергієнко Е.Н. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ В УКРАИНЕ

Статья посвящена анализу современных тенденций макроэкономических процессов в Украине. Определено, что динамика основных макроэкономических показателей характеризуется нисходящими трендами, что в условиях военного конфликта является угрозой безопасности страны и требует неотложной смены существующей модели экономического развития.

Ключевые слова: национальная экономика, ВВП, нисходящий тренд, экономический кризис, потребительский спрос, военный конфликт.

Sergienko O.M. CURRENT TRENDS MACROECONOMIC PROCESSES IN UKRAINE

The article analyzes the current trends of macroeconomic processes in Ukraine. Determined that dynamics of macroeconomic indicators characterized by the downward trends that under military conflicts are threatening the country's security and require urgent replacement of the existing model of economic development.

Keywords: national economy, gross domestic product (gdp), downward trend, consumer demand, military conflict.

Постановка проблеми. Макроекономічні процеси, які відбуваються в економіці України протягом останніх років, свідчать про існування багатьох невирішених проблем та диспропорцій, які накопичувались протягом періоду незалежності та є невирішеними або неефективними і до сьогоднішнього часу. Так, національне виробництво є не модернізованим, структура економіки неефективна та носить сировинну спрямованість, в зовнішньоекономічній діяльності Україна не скористалась своїм привабливим геополітичним та геоелектронічним розташуванням між країнами Сходу та ЄС, не підвищила свої конкурентні переваги в зовнішній та внутрішній торгівлі, що негативно вплинуло не тільки на результати роботи вітчизняних підприємств й доходи суб'єктів господарювання, але і на інвестиційно-інноваційну спрямованість розвитку. Використання інтенсивних факторів економічного зростання було недостатнім для започаткування траєкторії підйому, а економічний розвиток не був зумовлений стабільними довгостроковими факторами та послідовними системними діями влади.

Економіка України розвивається, на жаль, на існуючих вкрай низьких залишкових потенційних можливостях минулого періоду, а нові фінансові впливання є незначними. Реформування економіки України, яке започатковане в програмних документах уряду, має в своїй більшості декларативний характер і навіть за наявності часового лагу

не відображається на результатах економічної динаміки, за винятком соціальних, ціново-тарифних та валютно-курсних шоків, які спостерігаються протягом 2015 р. Україна втратила частину національного виробничого потенціалу в Криму та на сході країни, а військова ситуація потребує значних обсягів коштів, людських та капітальних ресурсів, кардинальних, злагоджених й системних дій посадових осіб держави. Вітчизняна економіка стала вкрай залежною від зовнішнього оточення й стала об'єктом міжнародних відносин. Міжнародні кредитні ресурси, які отримує держава, на жаль, йдуть не на підйом економіки та стабілізацію виробництва й вирішення соціальних проблем, а на поповнення золотовалютних резервів, погашення боргових зобов'язань минулих періодів, підтримку банківської системи тощо. Як наслідок, спостерігаються ознаки порушення макроекономічної рівноваги та погіршення макроекономічних показників. Макроекономічна динаміка, що склалася, є не результатом системних внутрішніх реформ, а наслідком впливу чинників короткострокового характеру як зовнішнього, так і внутрішнього походження. Якщо така ситуація буде спостерігатися в Україні і надалі, про економічне зростання протягом середньострокового періоду говорити не можна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сучасної динаміки макроекономічних показників цікавлять багатьох науковців як в Україні,

так і за її межами. Серед вітчизняних вчених дана проблематика відображена у працях В.М. Гесця, В.Ф. Беседіна, І.Г. Манчура, Я.А. Жаліло, І.В. рючкової, С.М. Кожем'якіної, М.І. Скріпниченко, В.В. Юрчишина, Б.М. Щукіна та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В роботах зазначених авторів здійснено дослідження основних макроекономічних агрегатів та існуючих пропорцій економічного розвитку в умовах трансформаційного періоду, а також економічного зростання й сталого розвитку. Проте питання нестабільності та кризи економіки, які посилюються умовами військового конфлікту, потребують свого подальшого дослідження та обговорення.

Мета статті полягає в здійсненні аналізу основних макропоказників та їх динаміки, виявленні існуючих проблем та можливих шляхів їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток національної економіки впродовж 2008–2014 рр. та першого півріччя 2015 р. характеризувався своєю різноспрямованістю і певною циклічністю. Середньорічний темп зростання ВВП за період 2008–2014 рр. знаходився на рівні 98,6%, що пояснюється довготривалими наслідками світової фінансово-економічної кризи, що було посилено військово-політичною нестабільністю в країні, а також неререформованістю економіки (рис. 1).

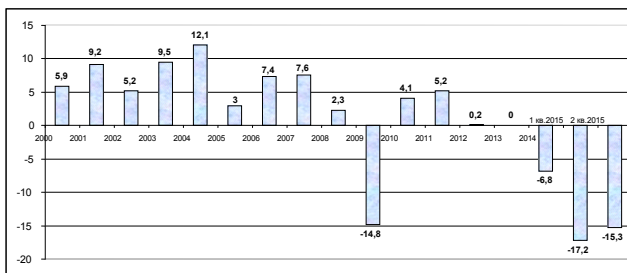

Рис. 1. Динаміка приросту реального ВВП України у 2000 – 2 кв. 2015 рр., % до попереднього року [2]

Проведений аналіз засвідчив, що протягом останнього десятиріччя функціонування вітчизняної економіки переважно визначалося трансформацією економічної політики держави на користь розширення внутрішнього споживчого попиту шляхом активізації соціальної політики, орієнтованої на підвищення доходів населення. Як результат, в країні відбулася низка перетворень, що базувалася на підвищенні ролі внутрішнього споживчого попиту.

Проте у відповідь на такі зміни відбулось уповільнення темпів зростання реального ВВП у 2008 р. – до 2,3%, у 2009 р. – до мінус 14,8%, у 2012 р. – до 0,2%, у 2013 р. – до 0% з подальшим зниженням темпів протягом 2014–2015 рр. З одного боку, така динаміка була зумовлена фінансово-економічною кризою та її наслідками, погіршенням зовнішньоекономічної кон'юнктури внаслідок поступового зниження рівня цін та попиту на світових ринках на основі товарні групи українського експорту, але з іншого, тенденції уповільнення економічного зростання в умовах зростання споживчого попиту були спричинені структурними диспропорціями вітчизняної економіки, в якій були обмежені можливості виробництва продукції, здатної задовольнити внутрішній споживчий попит, що при лібералізації доступу на вітчизняний ринок імпортованих товарів, відносній стабільності національної валюти (до 2014 р.), зниженні цінової конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників

через зростання соціальних стандартів та скасування податкових преференцій призвело до значної активізації імпорту. Необхідно зазначити, якщо посилення вітчизняного експорту відбувалося переважно за рахунок сировинної продукції та продукції з низьким рівнем переробки і, як наслідок, невисокою доданою вартістю, то імпорт, навпаки, складався з високотехнологічної продукції поглибленої переробки і товарів кінцевого споживання, що призводило до неухильного зниження коефіцієнта покриття імпорту експортом.

В 2014–2015 рр. макроекономічна ситуація погіршилася внаслідок анексії Криму, проведення військових дій на сході країни, посилення курсової та фінансової дестабілізації в країні, зниження реальних доходів населення, нестабільності банківської системи, корумпованості економіки тощо.

Можна стверджувати, що підвалини сучасної макроекономічної нестабільності були закладені в попередні роки, коли соціально-економічний розвиток мав низхідну траєкторію (навіть при незначних темпах приросту ВВП), пов'язану із скороченням виробничої діяльності та інвестиційної активності підприємств та економіки в цілому. Така тенденція пояснюється високою залежністю української економіки від зовнішніх ринків, які внаслідок світової кризи мали негативну динаміку розвитку. Крім того, факторами скорочення ВВП були низька конкурентоспроможність вітчизняної продукції, яка пов'язана з неефективною структурою економіки з високою ресурсо- й енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком сировинних галузей, низьким рівнем інноваційності, відставанням розвитку інфраструктури, відірваністю фінансового сектору від потреб реальної економіки, неефективним функціонуванням видів економічної діяльності, що забезпечують соціальний розвиток, тощо. На тлі прогресу світової економіки технологічна структура української економіки продовжувала регресувати, погіршувалася стан науково-технічного потенціалу, скорочувалася частка високотехнологічних виробництв, тривало масштабне вивезення капіталу з країни.

Крім того, в країні загострилися існуючі проблеми структурної відсталості національної економіки, її неготовність до різких коливань попиту й зростання конкуренції на зовнішніх сировинних ринках. Високий рівень інтеграції економіки країни у сировинні та низькотехнологічні ринки на основі насамперед цінової конкуренції, а не конкурентної боротьби технологій і нововведень, залишається одним із значних ризиків для її подальшого стабільного функціонування.

Необхідно зазначити, що тенденції щодо зростання зарплат у поєднанні з падінням економіки вичерпувало ресурс міцності українських підприємств. Щоб вижити, виробники вимушені були продавати матеріальні запаси й відмовлятися від інвестицій в основні засоби. На нашу думку, при такій ситуації в перспективі необхідно скорочувати фактичний фонд оплати праці й зменшувати зарплати, або формувати заборгованість з їх виплати на фоні скорочення персоналу, надавати відпустки за свій рахунок або працювати неповний робочий тиждень. Описана ситуація вже спостерігається протягом поточного 2015 р.

Які ж причини спонукали до існуючої макроекономічної ситуації в Україні? Динаміка реальних значень ВВП протягом 2010–2011 рр. характеризувалася короткостроковим відновленням економічного зростання, в першу чергу за рахунок сприятливої кон'юнктури на зовнішніх ринках та поживлення

зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств. Рівень споживчої інфляції в 2011 р. був найнижчим за останні дев'ять років (104,6% до грудня попереднього року). Пожвавленню національної економіки сприяли високий внутрішній споживчий та інвестиційний попит, а також рекордні показники виробництва в сільському господарстві. Проте основним фактором нарощування обсягів інвестиційних ресурсів у 2011 р. було фінансування підготовки до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 р. з футболу, що носило миттєвий характер і не пов'язано із стратегічними довгостроковими перетвореннями в економіці.

Всупереч міжнародним тенденціям до економічного відновлення, в Україні починаючи з 3-го кварталу 2012 р. спостерігалось постійне зниження реального ВВП, що характеризує рецесійні процеси в економіці. У 2014 р. реальний ВВП знизився на 6,8% відносно попереднього 2013 р., і прогнозується, що в поточному 2015 р. реальний ВВП досягне свого дна з позначкою мінус 10% порівняно з 2014 р.

Найбільші темпи падіння валової доданої вартості за підсумками 2014 р. були у будівництві (-19,9%), добувній промисловості (-14,2%), оптовій та роздрібній торгівлі (-12,8%), водопостачанні (-12,1%), переробній промисловості (-12,0%), професійній, науковій і технічній діяльності (-11%), постачанні електроенергії та газу (-8,1%), транспорті, складському господарстві, поштової і кур'єрській діяльності (-6,6%), фінансовій та страховій діяльності (-4,5%), інформаційній і телекомунікаційній (-3,9%). Незначне зростання валової доданої вартості протягом 2014 р. досягнуто у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (+3,9%), сільському, лісовому і рибному господарстві (+2,9%), державному управлінні та обороні, обов'язковому соціальному страхуванні (+2,6%). Проте окремі позитивні тренди у перерахованих видах економічної діяльності не покривають загального рівня падіння ВВП у 2014 р. [1].

У 2014 р. суттєво знизився внутрішній попит, що пояснюється значним підвищенням індексу споживчих цін до 124,9% (проти 100,5% у 2013 р.) та підвищенням цін виробників промислової продукції 131,8% (проти 101,8% у 2013 р.). При цьому скорочення кінцевих споживчих витрат домогосподарств за рік становило 9,6%, а зниження роздрібного товарообороту у 2014 р. досягло 8,6% (при зростанні на 8,6% у 2013 р.). Такі тенденції свідчать про початок формування скорочення внутрішнього ринку й погіршення реальних умов життя більшості громадян країни [1].

З економічної теорії відомо, що навіть при підвищенні розмірів номінальної середньої заробітної плати, в умовах падіння обсягів виробництва та низьких і навіть від'ємних темпах інфляції доходи підприємств зменшуються, а витрати зростають. У виробничій діяльності з'являються касові розриви, які можливо тимчасово заповнювати спочатку отриманими кредитами, далі – продажем запасів, а згодом і скороченням інвестицій, врешті-решт жертвуючи майбутнім розвитком, щоб подолати проблеми, спровоковані існуючим споживанням. Банківська система дуже слабо кредитує бізнес, бо має низьку ліквідність, тому підприємства в даних умовах вимушені продавати запаси, зменшуючи середні залишки сировини та готової продукції на складах, що негативно відображається на динаміці показників зміни запасів матеріальних оборотних коштів (як за структурою, так і у відсотках до ВВП).

Зниження платоспроможного попиту населення та умов життя є ознакою нереструктурованості еконо-

міки та загрозою економічній безпеці України і, крім того, характеризує неефективність роботи уряду. Враховуючи високі прогнозні темпи зростання індексу споживчих цін у 2015 р. (до 150%), необхідно передбачати компенсаторні чинники підтримання платоспроможного попиту як фізичних, так і юридичних осіб.

Сучасний кризовий стан економіки України поглиблюється стагнацією в інвестиційній сфері, коли скорочення валового нагромадження основного капіталу у 2014 р. становило 23,0%, що продовжило низхідну тенденцію падіння 2013 р. (-8,4%). При цьому негативним явищем є зниження частки інвестицій у структурі ВВП, яка досягла 14,0% ВВП (у 2013 р. відповідний показник склав 16,9%). Такі тенденції свідчать про системне скорочення інвестиційного потенціалу розвитку національної економіки.

Проблеми низької інвестиційної активності підприємств загострюються і критичною зношеністю основних засобів в економіці. Так, на початок 2014 р. загальний ступінь їх зношеності за всіма видами економічної діяльності досяг 77,3%. Такий критичний рівень зношеності основних засобів свідчить про їх технологічну та моральну застарілість. Для більшості вітчизняних підприємств першочерговим завданням є практично повне оновлення виробничих потужностей на сучасній технологічній базі, але в мовах нестабільності та нестачі фінансових ресурсів це завдання буде відкладатися на майбутні періоди, що не сприятиме відновленню вітчизняного потенціалу. Крім того, промисловий потенціал матиме тенденцію до скорочення внаслідок анексії Криму й знищення виробничих потужностей та виробничої інфраструктури на Донбасі, а також деіндустріалізації й ліквідації виробничої кооперації підприємств Донбасу з іншими регіонами країни.

За умов проведення воєнних дій на сході уряд країни повинен здійснювати невідкладні заходи щодо оборони країни у напрямку мілітаризації та режиму воєнного часу. З одного боку, така ситуація щодо збільшення витрат на оборону призведе до скорочення бюджетного фінансування інших програм, в. ч. і соціальних, а з іншого – спонукає налагодити виробництво до виконання військового замовлення, підвищення стандартів виробництва, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, що в перспективі створить нові робочі місця та призведе до зростання економіки.

В умовах переорієнтації частини підприємств щодо забезпечення військового замовлення, підвищення економічної безпеки виникає необхідність розробки та практичної реалізації принципово нової економічної моделі, яка передбачає новий поштовх для якісного економічного розвитку на основі інноваційності й конкурентоспроможності національної економіки, запровадження політики реіндустріалізації на основі випереджального технологічного прориву.

Висновки. Сучасна макроекономічна ситуація характеризується кризовими ознаками, для якої притаманними є рецесія, наростання проблем підприємств, зниження купівельної спроможності громадян, зростання інфляції та девальвації, зниження інвестиційної привабливості тощо. За таких умов проведення існуючої економічної політики є неприйнятним, і виникає необхідність зміни економічної моделі управління державою. Нова економічна модель повинна базуватися на концептуальних змінах реформування структури економіки, орієнтованої на забезпечення довгострокового економічного зростання на

основі створення додаткових обсягів доданої вартості високотехнологічних виробництв (в т. ч. і військового призначення), поліпшення бізнес-клімату, залучення інвестицій та створення нових робочих місць в Україні; забезпеченні потреб військового спрямування та обороноздатності, підвищенні життєвого рівня населення. У перспективі конверсія військових технологій цивільного спрямування здатна забезпечити точки зростання в суміжних видах економічної діяльності й створити позитивні макроекономічні ефекти щодо споживчого та інвестиційного попиту.

УДК 336.71+330.3

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітична доповідь до щорічного послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у 2015 році» / Національний інститут стратегічних досліджень [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.niss.gov.ua.
2. Основні показники соціально-економічного розвитку України за 2011–2014 рр. / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Статистичний щорічник України за 2013 р. / Державна служба статистики України. – К., 2014. – 534 с.

Стеблянюк І.О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та управління
національним господарством
Дніпропетровського національного університету
імені Олеся Гончара*

ФОРМАЛІЗАЦІЯ СТРУКТУРНОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Стаття присвячена структурному аналізу бюджету у розрізі окремих його доходів і видатків. Узагальнено погляди науковців на проблеми в бюджетній сфері національної економіки. Проведено формалізацію і розроблено рекомендації з перспектив структурного розвитку бюджетних відносин.

Ключові слова: національна економіка, бюджетна сфера, структурний розвиток, доходи, видатки.

Стеблянюк И.О. ФОРМАЛИЗАЦИЯ СТРУКТУРНОГО РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В БЮДЖЕТНОЙ СФЕРЕ

Статья посвящена структурному анализу бюджета в разрезе отдельных его доходов и расходов. Обобщены взгляды ученых на проблемы в бюджетной сфере национальной экономики. Проведена формализация и разработаны рекомендации по перспективам структурного развития бюджетных отношений.

Ключевые слова: национальная экономика, бюджетная сфера, структурное развитие, доходы, расходы.

Steblianko I.O. FORMALIZATION OF NATIONAL ECONOMY STRUCTURAL DEVELOPMENT IN BUDGETARY SPHERE

The article deals with the structural analysis of budget in the cut of separate incomes and expenses. The looks of scientists are generalized to the problems in the budgetary sphere of national economy. The formalization is conducted and the recommendations are worked out to the prospects of structural development of budgetary relations.

Keywords: national economy, budgetary sphere, structural development, incomes, expenses.

Постановка проблеми. Соціально-економічні характеристики національної економіки у 2014 р. значно погіршилися. Спостерігалось стрімке падіння обсягів виробництва всіх основних видів економічної діяльності, крім сільського господарства [1]. Індекс промислової продукції порівняно з попереднім роком становив 89,3% [2]. Індекс інфляції зріс із 100,5% у 2013 р. до 124,9% у 2014 р. Зростання інфляційного тиску на економіку супроводжувалося падінням реальних доходів населення, зниженням його купівельної спроможності, зростанням безробіття тощо. Навантаження зареєстрованих безробітних на 10 вільних робочих місць у цілому по країні збільшилось із 99 осіб на кінець листопада до 145 осіб на кінець грудня 2014 р.

Серед основних факторів, що зумовлювали негативні економічні тенденції в 2014 р., були анексія АР Крим та воєнні дії на сході країни, розрив міжрегіональних зв'язків, звуження як зовнішнього, так і внутрішнього попиту на продукцію вітчизняних виробників, скорочення державного фінансування, погіршення фінансових результатів підприємств тощо. Негативна структурна динаміка національної економіки ускладнює формування ресурсів бюджетної системи і збіль-

шує навантаження на її видаткову частину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гострі питання розвитку бюджетної сфери національної економіки знаходяться у центрі уваги багатьох вчених. У дисертації Левін П.Б. розкрито роль і зміст економічного механізму як теоретичної категорії й інституційного інструментарію, визначено його зв'язок із системою суспільних відносин: бюджетно-розподільчими, фінансово-кредитними, соціально-психологічними, правовими [3, с. 9]. Чугуновим І.Я. розкрито економічну суть бюджетної системи як інструменту регулювання економічного розвитку, що полягає у використанні бюджетної архітектури, яка визначається оптимальними співвідношеннями між елементами бюджетної системи з метою впливу на динаміку економічного розвитку [4, с. 12]. Корень Н.В. проаналізовано бюджетне регулювання у країнах з розвинутою та перехідною економікою. З використанням конкретних статистичних і фактичних матеріалів досліджено механізм бюджетного регулювання, тенденції формування доходів державного та місцевих бюджетів, проаналізовано динаміку структури їх видатків [5, с. 10]. Шабліс-